

MAKEDONYA TÜRKLERİ YENİ TÜRK EDEBİYATI'NDA ŞİİR¹
MAKEDONIAN TURKS AND POETRY IN THE NEW TURKISH
LITERATURE¹

Faruk GEZGİN*

Özet

Köklü bir kültür ve edebiyat geleneğine sahip olan Makedonya Türkleri'nde, 19. Yüzyıl sonlarında Yeni Türk Edebiyatı ve hususiyle de şiir alanında eserler görülmeye başladı. Balkan Savaşı'nın sonunda Osmanlı'nın bu toprakları bırakmak zorunda kalması ve bunun sonucunda Türkçe eğitimin yasaklanması, Makedonya Türkleri'nin edebiyatında bir durgunluğa yol açtı. Yayımlanan gazete ve dergilerin yasaklanıp kapatılması, Yeni Türk Şiiri'nin kökleşmesini engelledi. Alman ve Bulgar işgaline karşı mücadelede emekleri olan Türkler, yeni Yugoslavya Sosyalist Cumhuriyeti'nde Türkçe eğitim; gazete, dergi çıkarma hakkına sahip oldu ama Yücelciler'in mahkûm edilmesi Türkler arasında korku yarattı; 1953'ten itibaren Türkiye'ye büyük göç hareketi başladı. Uzun yıllar dalga dalga devam eden göç hareketi, Yeni Türk Edebiyatı'nın istikrar kazanamamasına sebep oldu. Yine de rejime uyumdan sonra, edebiyatta ve haliyle şiirde bir canlanma başladı. Türkiye ve dünya ile tam bağlantı sağlanamaması, ilk zaman bu yeni şiiri dar alana hapsetti. Türkiye'den yararlanma ise, rejim gereği daha çok sosyalist eğilimli şairler ve bilhassa Nazım Hikmet kanalıyla oldu. Türkiye'deki Öztürkçecilik akımına şuursuzca bağlanma da, yazı dili Türkçesinin rayına sağlam oturmamasına sebep oldu.

Bölgedeki Yeni Türk Şiiri'ni, 1944'e kadar ve 1944'ten sonra olmak üzere iki devirde değerlendirmek gerekir. Sönük kalan ilk devirden sonra, rejimin de desteği ile şiir, büyük mesafe kazandı. Bu yeni devreyi 1950'li yılları yansıtan Birinci Grup, 1960-1980 arasını yansıtan İkinci Grup, 1980-2000'li yılları yansıtan Üçüncüler şeklinde değerlendirmek uygundur. Sosyalist Yugoslavya'nın dağılmasıyla birlikte kurulan Makedonya Cumhuriyeti ile birlikte özel teşebbüs hakim olunca Türkler, hem siyasi alanda hem de kültür ve edebiyat alanında kaybetmeye başladı. Şiirde tekrar durgunluk başladı. Yeni bir edebiyat grubu da oluşturulamadı.

Anahtar kelimeler: Şiir, Makedonya Türkleri, Yeni Türk Edebiyatı.

¹ Bu yazı, 19.12.2015 tarihinde Gostivar ADEKSAM'da, Türkçe Eğitim Bayramı vesilesiyle gerçekleştirilen "Balkanlarda Türkçe ve Türk Edebiyatı" konulu panelde sunulan bildirinin genişletilmiş halidir.

* Dokuz Eylül Üniversitesi Emekli Türk Dili Öğretmeni ve halen Makedonya Aziz Kiril ve Metodi Üniversitesi Blaže Koneski Filoloji Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Öğretmeni. İzmir-Türkiye.

Dokuz Eylül University, retired teacher for Turkish and Literature. Saint Cyril and Methodius University in Macedonia, Blaže Koneski Faculty of Philology, The Department of Turkish Language and Literature. E-mail: farukgezgin1950@windowslive.com

Summary

Makedonian Turks, who have a profound tradition in culture and literature, have begun producing literary works in New Turkish Literature, especially in the field of poetry in the late 19th Century. At the end of the Balkan Wars, Ottoman Turks had to leave the lands resulting in a ban of Turkish education in the region, which caused a recession in the Works of the Makedonian Turks. The shut down and ban of newspapers and journals have prevented the development and deep-rooting of the New Turkish Poetry. The Turks, who had a considerable share in the fight against German and Bulgarian occupations, had the right to publish journals and newspapers and education in Turkish in the new Socialist Federal Republic of Yugoslavia but later on, the imprisonment of Yucel's fans spread fear among the Turks and resulted in an excessive movement of emigration of Turks in to Turkey in 1953 onwards. The long term undulatory emigration movement has hindered the stability and continuity of the Turkish Literature. Still, after the adaptation to the new regime, a new revival in poetry has started. The new movement of poetry has, at the beginning, been confined due to the fact that the literary figures could not connect properly to the World and to Turkey. Only through those poets who had socialist tendencies in conformity with her regime, particularly Nazım Hikmet, they benefited from Turkey. Senselessly committed to the 'Pure Turkish Movement' in Turkey produced such a result that it did not make written Turkish language runs smoothly.

The New Turkish Poetry in the region should be classified under two periods; the years before 1944 and the years after 1944. After the first period of dullness, poetry progressed considerably by the support of the regime. It is possible to name these new periods, each one of which respectively representing the 1950 s; First Group, between 1960-1980; the Second Group and 1980 s-2000 s; the Third Group. Following the collapse of former Socialist Federal Republic of Yugoslavia and the establishment of The Republic of Makedonia, private sector became dominant so the Turks began losing ground both in the fields of politics, culture and literature. There was a low down in poetry again. Moreover, it was not possible to generate a new literary group.

Keywords: Makedonian Turks, New Turkish Literature, poetry.

GİRİŞ

Üsküp'te 19. Yüzyıl sonlarında, gelenekten gelen Klasik Şiir'in yanında, Yeni Türk Şiiri'nin de geliştiği görülür.¹ Yahya Kemal, ilk şiir denemelerini burada yazmış, bunları Şeyh Sadettin Efendi'ye göstermiş; hatta bunlardan bazıları İstanbul'daki dergilerde çıkmıştır. Balkan Savaşı bozgunuyla Osmanlı, Makedonya'dan çekildi, katledilen ve göç eden Türklerin dışında Makedonya'da kalan Türkler, her şeyden mahrum bırakıldı. Halbuki savaştan önce, Selanik merkezli Yeni Türk Edebiyatı örnekleri, hem bu topraklarda hem de İstanbul'da geniş yankı bulmuştu.

---

¹ Bu hususta şu kaynaklara bakılabilir: Türkiye Dışındaki Türk Edebiyatları Antolojisi, c. 7- Makedonya Yugoslavya (Kosova) Türk Edebiyatı, (Engüllü, Suat; s. 57-292), Ankara 1997; Baymak, Osman; Yugoslavya Çağdaş Türk Şiiri Antolojisi, İstanbul 1996; Hafız, Nimetullah; Yugoslavya'da Çağdaş Türk Edebiyatı Antolojisi, 3 c. Ankara 1989; Hayber, Abdülkadir; Makedonya ve Kosova Türklerinin Edebiyatı, Ankara 2011; Kaya, Fahri; Şafak Sökerken, Üsküp.

F. Gezgin. Makedonya Türkleri Yeni Türk Edebiyatı'nda Şiir

Bilhassa Ömer Seyfettin'in Selanik'te 1911'de Genç Kalemler dergisinde çıkan Yeni Lisan makalesinde savunulan Sade Türkçe'ye dayalı yeni yazı dili etrafında Ömer Seyfettin, Ziya Gökalp ve Ali Canip'in esaslarını ortaya koydukları Millî Edebiyat Cereyanı, Milliyetçilik-Türkçülük fikriyle de beslenerek devrin genç edebiyatçı neslini etkiledi. Ama Balkan Savaşı'nın kaybedilmesi, İstanbul'la ilişkinin kesilmesine ve bunun sonucunda da Makedonya Türkleri'nin edebiyatında durgunluğa sebep oldu. 1 Aralık 1918'de kurulan Sırp-Hırvat-Sloven Krallığı'nda, Türkler'e uygulanan baskılar sonucu, daha önce Makedonya'da temelleri atılan Yeni Türk Edebiyatı canlılığını kaybetti. Yalnız, gelenekten gelen Tekke ve Divan tarzı edebiyat iyi kötü devam ediyordu. Yönetim, bunu zararlı bulmamış olabilir. Yeni Edebiyat, Türkler'in modern eğitim ve uyanışını da sağladığından olmalı, krallık yönetimi, bu doğrultuda faaliyet yapanlara fazla imkân tanımadı. Yeni Edebiyat'ın oluşmasındaki kopukluk, bu topraklardaki 550 yıllık klasik edebiyat eserlerinden yararlanmayı ve beslenmeyi de engelledi.

İkinci Dünya Savaşı'nda Türkler, bilhassa yoğun olarak yaşadıkları Doğu Makedonya'da Almanlara ve bilhassa Bulgarlara karşı başarılı mücadele verip bağımsızlığın kazanılmasında en büyük pay sahibi oldu. Savaş sonuna doğru olduğu düşünülen Yücel Teşkilatı'na bağlı gençler, biraz gizli de olsa Atatürk'ün Nutuk'unu, Mehmet Akif'in Safahat'ını; Namık Kemal, Mehmet Emin Yurdakul, Ziya Gökalp ve Yahya Kemal'in şiirlerini, yazılarını bulup okuyorlardı. Savaş bitiminde kurulan Sosyalist Yugoslavya'da, Yücelciler'in idam ve hapse mahkûm edilmeleri, Türkiye'den beslenmede çizgi değişikliğine sebep oldu. Afla hapisten çıktıktan sonra, 1950'de Rusya'ya kaçan Nazım Hikmet, öncelikli kaynak oldu. Onun Rusya ve Bulgaristan'da basılan eserleri Makedonya'ya girmiş, yeni yetişen Türk aydınlarınca örnek alınmış, bütün piyesleri sahneye konmuştur. Zamanla Yunus Emre, Mevlana, Orhan Veli, Aşık Veysel, Fazıl Hüsnü Dağlarca da genç kuşağa sunulmuştur. Bu toprakların çocuğu Yahya Kemal ise âdeta yasaklıdır.

Sosyalist devre kadar, Makedonya Türkleri'nde yeni tarzda edebiyat ve şiirin olmadığı iddiası yersizdir ama bir durgunluktan söz edilebilir. Yahya Kemal'in, gençliğinde tesirinde kaldığı Rufai Şeyhi Sadettin Efendi, klasik tarzdan da beslenerek yeni şiir örnekleri vermişti. Yahya Kemal'in lise öğrencisi iken, ilk gençlik denemesi şiirlerini, Üsküp'ten İstanbul'daki dergilere gönderip yayınlattığını da hatırlatalım. Fakat Balkan Savaşı sırasında ve sonrasında yaşanan katliam ve göç, bu coğrafyada suskunluğa

sebepe oldu. Suskunluktan dolayı Halk Edebiyatı'na giren ağıtlarla bile karşılaşmıyoruz.

Gerçekten de, Balkan Savaşı'ndan 1945'e kadar bir durgunluk yaşandı. Bunda Türkiye ile irtibatın kesik olmasının ve Türkiye'de uygulanan Harf İnkılabı'nın da etkisi vardır. Bu devirde, Halk Edebiyatı (Şiiri) bile gelişmemiş, ancak hıdrellez gibi şenliklerde yaşatılabilmektedir.

Aslında Üsküp, Kalkandelen ve Manastır'da Türkçe şiir yazarlar vardı. Türkçe eğitimin yasaklanması, Latin Alfabesi'ne geçen Türkiye ile irtibatın kopması, durgunlukta etkili oldu. Türkler bu dönemde, Makedonya'da kalmak ile oradan göç etmek arasında bir tercih yapmak ve hayat kavgası vermek durumundaydı. Bu yüzden kalıcı bir aydın kuşak yetişmedi. Devamlı yaşanan göç, istikrarı önledi. Birinci Dünya Savaşı sonrasında çıkarılan birçok gazete ise kapatıldı. Sadettin Efendi ve çok şiir üreten Abdülfettah Rauf Efendi'nin şiirleri, kitap olarak yayınlanamadı.

1936'da kurulan Yardım Cemiyeti ve bunun içinde oluşturulan edebiyat kolu, edebiyatın canlanmasında rol oynadı. Şiir ve diğer türlerde eser verenler görüldü. Abdülfettah Rauf Efendi, şiirde kendini kanıtladı.

Yücelciler, 23 Aralık 1944'te Birlik gazetesini çıkararak Türkler'in hayatına canlılık kazandırmak istedi. Onlar, fikirlerinden dolayı bir ihbar sonucu gazeteden uzaklaştırılınca, Mart 1945'te işin başına, İştîp'ten rejime tam bağlı Şükrü Ramo getirildi. Hem gazete hem de edebiyat hareketi Şükrü Ramo'nun kontrolünde kaldı. Rejime tam biat etmeyenler susturuldu, onlara imkân tanınmadı. Mesela, ilk yıllarda Ramo'dan daha iyi şiirleri olduğu söylenen Niyazi Sakıp'ın bir anda unutulmaya mahkûm edilmesi gibi örnekler vardır. Dinî-millî geleneği, Müslüman Türk geleneğinin ifadesi Milliyetçilik'i şuurlu olarak temsil eden Yücelciler, 1948'de mahkemede uydurma delillerle yargılandı; dört aydın idama, on üç aydın ise çeşitli hapis cezalarına mahkûm edildi. Bu olay, kendi kaynağında yürüme hazırlığında olan Makedonya Türk Edebiyatı'nı olumsuz yönde etkiledi, daralttı. Latin Alfabesi'ne geçmekle bir şans yakalayan Makedonya Türkleri, yine de Türkiye'den çok az yararlanma noktasında kaldı. Rejim gereği, Türkiye'den daha çok sol ideolojiye bağlı yazar ve şairler onlara kaynak oluşturdu.

15 Mayıs 1948'de kurulan Üsküp Türk Kültür ve Sanayi-i Nefise Cemiyeti, edebiyatın gelişmesinde etkili oldu. 1950'de kurulan Makedonya Türk Yazarlar Cemiyeti ise fazla varlık gösteremedi.

Türkiye ile sınırlı ilişkilere rağmen, Makedonya Türk şairleri, Türk Halk Edebiyatı geleneğinden çok yararlandılar. İlk nesilden Hüseyin Süleyman ve İlhami Emin'de fazla görülen bu tesir, Necati Zekeriya, Avni Engüllü ve Suat Engüllü'de de vardır. İlhami Emin'den bir örnek:

*kuru karanfil
budur bizim yükümüz
köksüz kökümüz
yörük türküsü gibi kuru
taştan daha taş
susamadan daha susuz [1, 223].*

Makedonya Çağdaş Türk Şiiri'nde yeni bir kaynak ise “ Devrim ve Tito sevgisi”dir. Türkler, savaş sırasında bağımsızlık ve devrim için hayatlarını ortaya koydu. Şükrü Ramo'nun “Biz Tito'nun Askerleriyiz” şiirinin, savaş sırasında Partizanlar arasında Türk dilinde marş olarak söylendiği iddiası vardır. Şartlar gereği, devrim ve Tito sevgisi mecburen işlenmiştir. Bu, uzun süre devam etti. Enver Baki-Nusret Dişo Ülkü 1977'de “Tito Şiiri” antolojisini yayınladı. Şiirlerde devrimi ve liderini övme ile birlikte, eski devirlere ve cehalete çatma da moda oldu; gelenek kültürün yer yer gülünç halde işlendiği görüldü. Devir, zaten karizmatik liderlerin bazen olağanüstü gösterilip işlendiği bir dünyayı yansıtır. Şükrü Ramo'dan bir örnek:

YOLDAŞ TİTO

*Ben bu yurdun yıldızıyım
Burda sevdim Tito 'yu.
Güneş, barış, yurt adına
Burda verdim ben yemin.
Yoldaş Tito-dedim sesle
Yemin ediyorum sana
Senin çizdiğin yollardan
Asla sapmam ben yana [2, 60].*

Şiirlerde 1953 sonrasında yaşanmaya başlanan göç, doksanlı yıllardaki Bosna dramı da işlendi. Rejim gereği güdümlü edebiyat sonucu, sosyal konuların ağırlığına rağmen, bu konuyla irtibat kurularak aşk konusu ve diğer ferdî konular da işlenmiştir.

Sosyalist devirde her şair, hem gazeteci hem öğretmen hem de bir ediptir. Yeni rejim tarafından verilen haktan sonra başlatılan Türkçe eğitim-öğretimde çocuk şiiri yazmak, öncelikli faaliyetti. Ellili yıllar düşünülürse, Makedonyalı Türk şairleri, çocuk edebiyatı ve hususiyle çocuk şiirinde, Türkiye şairlerinden ileri durumdadırlar. Şartlar gereği, çocuk edebiyatı yaratmak öne çıkmıştır. Çocuk Edebiyatı'na malzeme gerekliydi. Bu konuda en iyi örnek Necati Zekeriya'dır:

GEL

-Bir köy çocuğunun mektubundan-

Gel kardeşim, köyümüzde

Bahar açtı göresin,

Şehrimizden bu diyardan

Dostluk tacı öresin.

Bizde şimdi her şey yeni

Okul cadde traktörler,

Kooperatif-yeni güneş

Şaşa kalır görenler.

Gel kardeşim, köyümüzde

Elektrik de, su da var,

Yurdun bugün her yanından

Bize gelir insanlar [3, 184].

Dinî-millî konular, ilk yıllarda şartlar gereği işlenememiştir. Bu, ancak 1970'li yıllardan itibaren, milliyetçilik suçlamaları göze alınarak başarılabilmektedir. Tasavvuf konusuna, Halk Edebiyatı'yla kısmen ilgisi olduğundan yer yer değinilmiştir. Abdülfettah Rauf, dinî-millî duygu sonucu yazdığı şiirlerden dolayı hapislerde yatmıştır.

Makedonya Türk aydınları, Türkiye'deki dil inkılâbının ilk aşamasında kalmış sayılabilirler. Zamanla Türkiye'de Öztürkçecilik akımı içinde, daha çok sosyalist eğilimli edebiyatçıların görünmesi, Makedonya Türk aydınlarını da bu yola sevk etti. Onlar, bazen Türkiye'deki aydınlardan da farklı olarak, yeni kelimeler bile uydurdular. Hatta yeni kelimeler, farklı manada kullanıldı. Halbuki örnek alınan Nazım Hikmet, Öztürkçecilik akımından uzak eserler vermiştir. Yeni devirde Latin Alfabesi'ne uyulması, Türkiye ile ilişkileri arttırdı ama sadece sosyalist yazarlarla ve Öztürkçecilerle temas kurulması, Türk Edebiyatı'nı bir bütün olarak tanımada sıkıntı doğurdu. Öztürkçecilik'in uzun zaman hâkim olmasında, örnek alınan şair-yazarların telkinleri de etkili oldu. Ancak 1980'li yıllarda Öztürkçecilik'ten "Yaşayan Türkçe"ye dönülebilmektedir. Yeni nesillerde Türkçe'deki tercih, daha çok şahsîdir. Türkçe'yi kullanmadaki sorunlarda, yıllardır yaşanan kopukluk etkili oldu. İlk devirde bazı şairler, önce Makedonca yazdılar. Türkçe yazma aşamasında ise, Makedonca düşünmek ve tercüme söz konusuydu. Bu durum, ilk devirlerde Türkçe'yi kullanmada kusurlar doğurdu. İlhami Emin, Necati Zekeriya ve Nusret Dişo Ülkü örnek verilebilir. Necati Zekeriya ve Fahri Kaya, Türkçe'yi kullanmada daha titizdir.

İlk devirde, diğer edebî türlere göre tercih edilen şiir, 1955'ten sonra edebiyat sahasına daha da hâkim oldu. Yalnız, her edebiyatçının edebî yola şiirlegirdiği de unutulmamalıdır. Makedonya'da Türkçe yayınlanan edebî eserlerin çoğu şiir alanındadır. İlk devirde, şiiri folklorik unsurlar besledi. Çocuk şiiri yazmak da bunu doğurmuştur. Hece vezni çocuk şiirlerinde çok kullanıldı.

DEVİRLER VE GRUPLAR

Makedonya Çağdaş Türk Edebiyatı'nı iki grupta düşünmek gerekir:

A. BALKAN SAVAŞI'NDAN 1944'E KADAR OLAN DEVİR:

Bu devirde Şeyh Sadettin Efendi ve Abdülfettah Rauf Efendi'yi görüyoruz. 1902'ye kadar Üsküp'te yaşayan Yahya Kemal ise, ilk şiirlerini burada yazmaya başlamış, bunlardan bazılarını İstanbul'daki dergilere gönderip yayınlamıştır. Onun bu şiirlerle edebî şahsiyetini bulmaya başladığını söylemek zordur; zira o sırada lise öğrencisidir. Rauf Efendi'yi bir gruba dahil etmek mümkün değildir. Klasik medrese eğitiminden gelen ve Mehmet Akif tarzı şiirleriyle tanınan şair, yeni rejime biat etmeyince, yıllarca hapiste kaldı. Hapiste de şiirler yazan şairin dostları, bunları, ona zarar vereceği endişesiyle yok etti veya sakladı. Bunların birçoğunun öğrencisi Kemal Aruçi'de ve ondan intikalle oğlu Muhammed Aruçi'de olduğu bilinmektedir. Onun didaktik tarzındaki güzel bir şiirinden bazı bölümler:

KUVVET VE HAK

*Diyorlar bu dünya savaş yeridir
Kimde güç varsa hayat eridir
Baksana otlardan hayvana kadar
Şuûrlu dediğin insana kadar
Hepsi bu savaşa tutulmuş gider
İki güç daimî bir savaş eder
Aslanlar kaplanlar sırtlanlar bütün
Sürünen zehirli yılanlar bütün
Bulutlar üstünde uçan kartallar
Kendinden zayıfı koşup kovalar
Zayıflar kurbandır güçlüler yaşar
Âcizler bu hale baş eğip şaşar
Yenenle yenilen âlemdir bu
Yiyenle yenilen âlemdir bu
Güçleri yıkacak yine güçtür güç
Güçsüz bir varlığın yaşaması güç
Fakat bu felsefe doğru mu asla
İnsanı hayvandan ayıran mana*

*Yine bu savaşı hak için yapısın
Kuvvete tapmasın tek Hakk'a tapsın*

*Kuvveti hakka (Hakk'a) sen hizmetçi eyle
İnsanlık icabı değil mi böyle [3, 141-142].*

B. 1944 SONRASI DEVİR: Bu devri edebiyat geleneği ve grup oluşturma bakımından üçe ayıranlar vardır. BİRİNCİ GRUP, İKİNCİ GRUP, ÜÇÜNCÜLER gibi. İKİNCİ GRUBU eğilimlerin farklılaşması bakımından ALTMİŞLİ YILLAR GRUBU, YETMİŞLİ YILLAR GRUBU ve SEKSENLİ YILLAR GRUBU olarak üç alt grupta düşünmek de mümkündür.

B. 1. BİRİNCİ GRUP veya ELLİ KUŞAĞI, İLK GRUP: Rejime tam bağlı olarak görevlendirilen Şükrü Ramo, hem Birlik'in yayınında hem de edebiyat grubunun yönlendirilmesinde etkilidir. Diğer edipler Necati Zekeriya, Mustafa Karahasan, Mahmut Kıratlı, Şevki Vardar, Hümaşah Vardar, İlhami Emin, Enver Tuzcu, Hüseyin Süleyman, Fahri Kaya, Süreyya Yusuf, Abdülkerim Sait, Lütfü Seyfullah, Şerafettin Nebi'dir. Bazıları Kosovalı'dır. Rejimden dolayı güdümlü edebiyat oluşmasaydı, daha çok şair çıkabilirdi. İlk yıllarda ortak çıkarılan Makedonya Genç Türk Yazarlarının Eserleri (1949), Sesler (1952), Yürü Aydınlığa (1952) ve ferdi ürün olarak da Necati Zekeriya'nın Şiirler (1949) kitabıyla karşılaşırız.

Rejimin kuşattığı bu grup, şiire hazırlıksız girdi. Mecburen Sosyalist-Gerçekçi olan bu şairler dışı kapalıdır. Birlik gazetesinin yayınında etkilidirler. Düzenli şiir şekillerini kullansalar da daha çok serbest tarzı tercih ettiler. Edebî yaratıcılıkta Necati Zekeriya, İlhami Emin ve Fahri Kaya öne çıkmıştır. Kısmen Türkçe eğitimin sağlanmasından dolayı, çocuk şiiri yazmak bir ihtiyaçtı. 1965'e kadar çocuk şiiri yazmak yaygındır. Gruptan bazıları ilk şiirlerini Makedonca yazıp yayınladı. Yörüklerin hayatı, halk şiiri ve folklordan yararlanmak, rejimin dayanağı olan halkçılık bakımından bazılarına geçmiş devirlere götürdü. Bu elbette yeni şiir için bir kazançtı. İlhami Emin, bunu ustalıkla kullandı. Gruptan bazılarının 1960'a doğru Türkiye'ye göç etmesi, durgunluğa sebep olunca yeni şairlerin yetiştirilmesi gerektiği önem kazandı.

Çocuk Edebiyatı'nda olduğu gibi, bunun dışında kalan şiirleriyle de başarıyı yakalayan Necati Zekeriya'nın şair üzerine yazdığı şiiri:

BİR ŞAİR

*Yalnızlık öldürmek istedi şairi
şair yalnızlığa öğretti yaşamayı*

F. Gezgin. Makedonya Türkleri Yeni Türk Edebiyatı'nda Şiir

*çekiler öldürmek istedi şairi
şair çekilere öğretti yaşamayı
Dostlar öldürmek istedi şairi
Şair dostlara öğretti yaşamayı
Düşmanlar öldürmek istedi şairi
şair düşmanlara öğretti yaşamayı
şairi hiçbir şey öldüremedi
onu ancak şiirleri öldürecek [3, 181].*

Türkiye'de de birçok film ve dizi filmde oynayan başarılı aktör Lütfi Seyfullah'ın, sanatını verdiği küçük bir şiiri:

TÜRKÜ

*Ah, oyuncular, oyuncular
Ölmeden önce
Yaşama son türkülerini söylerler
Açık perdeler önünde
Seyircilere karşı [1, 135].*

Türkiye'de doğup yine Türkiye'de ölen, hece vezni ve şekle bağlı bir şair olan Enver Tuzcu'nun, aşkı ve sevgiliyi anlattığı küçük bir şiiri:

YİNE ONA

*Sevgim arttı günden güne baktıkça o nahif yüze
Titriyor aşkıyla kalbim sızlıyor içten gizlice.
Ne sihir ne cazibe var, o gözlerin bakışında,
Sesindeki o ahengi bulamam su akışında [1, 50].*

Yugoslavya devrinde, devletin tepe noktasına yükselebilen tek Türk olan, entelektüel birikimini Türklerle ilgili fikrî yayınlarında gördüğümüz ve nesline göre Türkçe'yi de kusursuz kullanan Fahri Kaya, şiirlerinde de kısmen başarılıdır. Onun köy öğretmenliği yaptığı yıllarla ilgili bir şiiri:

HOŞÇA KALIN

*Hoşça kalın kelebekler
Siz de küçük bülbüller,
Hoşça kalın saksağanlar
Bir sözle bütün kuşlar.*

*Hoşça kalın mavi göller
Coşkun akan nehirler.
Hoşça kalın yüksek dağlar
Denizler ve adalar,
İşte duyun uzaklardan
Köyümüzün okulundan,
Okul zili çağırıyor
Bizleri bilgi bekliyor.
Sanmayınız ebediyen
Ayrılıyoruz biz sizden,
Sizsiz biz hiç kalamayız
Tez görmesek olamayız [1, 197].*

Edebî yaratıcılığı ile başarılı olan İlhami Emin, Halk Şiiri ve folklorü ile Yörüklerin hayatından aldığı ilhamla yazdığı şiirlerle tanındı. Onun tasavvufu ustaca kullandığı bir şiiri:

DERVİŞ VE GÜZEL

*Elini yanar fırına salıp
Ateş beni yakmaz dedi derviş
Küle dönüştü korlar
Onlara değince ermiş*

*O an güzelin biri
Dersin indi gökten
fırıncı kendini rüyada sandı
Salt elleri değil dervişin tümü yandı [1, 240].*

B. 2. İKİNCİ GRUP: ALTMİŞ KUŞAĞI'nı Kosovalı olan Nusret Dişo Ülkü, Hasan Mercan, Naim Şaban, Nimetullah Hafız temsil eder. Cavit Saraçoğlu ise, dayısı Abdülfettah Rauf yolunda şiirler yazdığından grup dışında düşünülebilir.

Bunlar, öncekilerin tecrübelerinden yararlandılar. Devir, eser çıkarmada verimlidir. En verimli ise Hasan Mercan'dır. 1963-1968 arasında çok sayıda kitap çıkarılmıştır. Türkiye ile ilişkilerin yumuşamaya başlaması, onların geniş bir çevreyi tanımalarını sağladı. Türkiyeli birçok şairin eserine ulaşabildiler. Rejim yumuşamaya başlayınca, şiirlerde şimşekleri üzerlerine çekme korkusuna rağmen, millî kimlik ön plana çıkmaya başladı. Grup, Elli Kuşağı'na karşı mücadele etmedi; onlarla birlikte hareket etti. Bazılarının Türkiye'ye göç etmesi, bazılarının da Kosova'ya dönmesi grubu güçlü kılmadı. Burada, sonraki siyasî ayrılmayı düşünerek Nusret Dişo Ülkü

hariç, Naim Şaban, Hasan Mercan, ve Nimetullah Hafız'ı- Kosovalı olduklarından-değerlendirmeye almadık. Aralık 1965'te Sesler dergisinin çıkması, edebiyatın ve haliyle şiirin gelişmesine hizmet etti. Şiirlerde modern edebiyat ve Türkiye'deki yeni anlayışlar ve tercihlerden etkilenme sonucu, bazılarında noktalama işareti ve büyük harf kullanmama görülmeye başladı. Bu şekilde ait tasarrufun şiirde yenilik doğurduğunu söylemek zordur. Prizren doğumlu olup daha çok Üsküp'te faaliyet yapan ve buraya yerleşen Nusret Dişo Ülkü ve nesli, ana dilde eğitim aldıklarından daha iyi yetişti. Bu devirde, sanat değeri yüksek eserler çıkmaya başladı. Ülkü'nün şiirlerinde, bütünden ziyade bölümler öne çıkar. Şiirlerinde Necati Zekeriya, İlhami Emin; Türkiye'den de Cahit Sıtkı Tarancı ve Orhan Veli Kanık tesiri söz konusudur. Ülkü, şartlar gereği, milliyetçiliği "sosyalist hümanizm" olarak verebilmiştir. Onda Türkçe şuuru da öne çıkar. Bu konuda güzel bir şiiri:

KÜTÜK

*Bu Türkçe anamın Türkçesi
Anamın anasının,
Gidenlerimizin kalan kalanlarımızın giden sesi.
Dünyaya gelecek olanlarımızın gelen sesi.
Bu Türkçe benim Türkçem,
Köyümün, kentlimin.
Bu lehçe benim lehçem.
Bu yer babamın yeri,
Babamın, babasının,
Gidenlerimizin soğuk kalanlarımızın sıcak teri.
Dünyaya gelecek olanlarımızın sıcak teri.
Bu yer benim yerim,
Köyümün, kentlimin.
Bu ter benim.
Bu mezar dedemin mezarı,
Dedemin, dedesinin.
Gidenlerimizin kapanık kalanlarımızın açık mezarı.
Dünyaya gelecek olanlarımızın açık mezarı.
Bu mezar benim mezarım,
Köylümün, kentlimin.
Bu ölü benim ölüm.
Bu kütük anamın kütüğü
Babamın, dedemin.
Gidenlerimizin küçük kalanlarımızın büyük kütüğü.*

*Dünyaya gelecek olanlarımızın büyük kütüğü.
Bu kütük benim kütüğüm,
Köylümün, kentlimin.
Bu kütük Türklüğün kütüğü [3, 235].*

Dayısı Abdülfettah Rauf tarzı şiirleriyle tanınan Cavit Saraçoğlu'nun, mazi hasretini dile getirdiği bir şiirinden bazı dörtlükleri verelim:

AĞLAYAN VARDAR

*Maziye ruhuma bir önsöz gibi
Derinden anlatıp çağlayan Vardar
Ümitsiz neşesiz bir öksüz gibi
Baygın baygın akıp ağlayan Vardar.
Şanlı tarihimin eserisin sen
Beş asrı yaşatan bir serisin sen
Şimdi güya bir serserisin sen
Yürüyüp akarsın şaşkınca Vardar.
Bir zaman bizlerdik hâkim burada
Anlı şanlı idik suda karada
Kosova Fatih'i Sultan Murad'a
Rehberlik ederek yol açan Vardar [3, 230].*

Sesler dergisiyle birlikte, YETMIŞLİ YILLAR KUŞAĞI daha rahat hareket etti. Grupta Avni Engüllü, Mustafa Yaşar, Yusuf Edip, Alaettin Tahir, Sebahattin Sezair, Fahri Ali, Avni Abdullah, Suat Engüllü, İrfan Bellür, Recep Murat Bugariç, Esat Bayram, Sabit Yusuf, Güler Selim, Enver İlyaz, Mümtaz Süleyman, Nesrin Kupa, Esmâ Haydar, Niyazi Samet, Fatime Musli, Eda Bilal gibi isimleri görüyoruz. Çoğunun şiir yazdığı anlaşılıyor. Düzenli eğitim gördüler. Birikimleri vardı. Türkiye'yle gelişen ilişkiler, şiir ufuklarını genişletti. Grupta renklilik, çok seslilik görülüyor. Ferdilik arttı. Kimlik arayışı ise, rayına oturdu.

Türk derneklerinde idarecilik de yapan ve millî kimlik şuuruna sahip Avni Engüllü'nün serbest tarzdaki bir şiiri:

DİLLERDE TÜRKÜ OLMAK

*Çevre akşamdı
oysa sabah olacaktı
uzaktı yakın kalacaktı
gürlemeli gürlenmesiz
belki de*

*öyle sessiz sessiz
kendini uzakta sanıp
hep yakın olacaktı
dillerde türküce yücelerek
Uykuda düştü
oysa yaşamada gerçek olacaktı
dıştaydı içte kalacaktı
düzenli düzensiz
belki de
öyle dilsiz dilsiz
kendini dışlarda sanıp
hep içte olacaktı
dillerde türküce yücelerek
dillerden düşmeyen dertti
oysa türkü olacaktı
ağızdaydı gönülde kalacaktı
içtenlikli içtenliksiz
belki de
öyle sözsüz sözsüz
kendini ağızda sanıp
hep gönülde olacaktı
dilde ve gönülde türküce yücelerek [3, 239-240].*

Gazetecilikteki başarısıyla tanınan, Türk hassasiyeti olan Fahri Ali'nin bir şiiri:

YÜREĞİM GENİŞTİR
*alıştık derdin her çeşidine
göçe çekiye yalnızlığa
var olan yaşam zevkiyle
katıldık ağrıları yenmeye
zaman seninle bir olur
zaman seninle kör olur
alıştık derdin her çeşidine
senden ayrı alıştık bu yaşamın zevkine
gönlümüz kırık ama yaşamak tadı başka
toprağın içinde yatanım yatanlarım
zaman akımı içinde unutulmaz*

*sinsice bir tarihi yok etmeye kalkışana kızarım
o tarih benim tarihim, o eser benim tarihimden kalma
senden ayrı alıştık bu yaşamın zevkine
yüreğimiz geniştir açıktır kapıları herkese
tarihimiz zengindir küçülmez eserimiz
bir minareden gelen ezan ile
yüzümüz ak ufuklar engin
kapılmayız iğrençliklere zaman gerçeğinde
sevdalanmayı biliriz sevdalanmışız
yüreğimiz geniştir açıktır kapıları herkese [4, 135].*

Türkler'e yapılan baskılara karşı mücadelesinde cezalandırılan, bu yolda koruduğu haysiyetini Türk çocuklarının iyi yetişmesi için öğretmenlik yaparak ve Mustafa Kemal'in dedesinin köyü Kocacık'ta "Kocacenk Folklor Derneği"nin kurulmasına öncülük yaparak taçlandıran Sebahattin Sezair'in hoş bir şiirini tanıyalım:

GÜZELLİK VE GENÇLİK BİRLEŞİNCE

*Genç kız sokaktan geçti
demircinin parmakları kana boyandı,
berber sabunu
eski müşterisinin ağzına sürdü,
terzi
ütülediği ceketi yaktı.
Genç kız sokaktan geçti
yaşlı dede
gözlerini silip gözlüğünü taktı,
bir delikanlı ağaca çarpıtı,
arabalar çarpıştı.
Genç kız sokaktan geçti
sokağın
çehresi değişti [3, 251].*

Üsküplü bir mimar olan Yusuf Edip, birçok şiirinde, efendilikten uşaklık durumuna düşen, azınlık ezikliğini yaşayan Türkler'e ağıt yakmış sayılabilir:

GÖÇ FİLİZLERİ

*Göç filizleri
Her toprakta tutmaz*

*Yalnızlık götürür insanı
Rüzgarların esintisi altında.
Seni şiirime alamadım
Mısrama uyduramadım
Kafiyeyle koyamadım
Acırım hem sana hem bana.*

*Öldürür fidanları rüzgarlar
Üzerinde hissediler acıyı
Toprakları az olur, suyu da güneşi de
Yazık göç fidanlarını yaratanlara (Not: İstanbul'da
vefat eden Üsküp'ten göç eden dostum Kemal Lila'ya adanmıştır.
11.08.2001) [2, 32].*

GÖÇ KARLARI

*Göç karları beyaz olmaz
Yağar ninemin bağrına
Her akşam yatarken
Anımsayarak giden çocuklarını kızlarını
Göç karları her yıl yağar
Bu bölgelerde
Soğukluğuyla ayırır
Sevenleri sevilenleri
Göç karlarına sevinen
Ne oldu, ne de olacak
Hep soğuk, hep buzlu
Günler getirdi getiriyor
Acaba ne zamana kadar? [5, 33].*

Hikâyecilikte daha başarılı olan Alaettin Tahir'in güzel bir aşk şiirinin son bölümü:

KADERİMİ BEN YAZMADIM Kİ

*Şimdi, yalnız rüyalarımda seni göreceğim,
Seni doyarcasına sevmek mümkün değilmiş meğer,
Senin on yedi yaşını severken kollarım arasında
Kaptılar kalbimden, sattılar seni,
Sevdiğim o güzel ellerine yüzük taktılar
Neylersin sevgilim, kaderini ben yazmadım ki [6, 14].*

Sesler’de ve çeşitli Türk derneklerinde yöneticilik yapan, Türklük şuuruna sahip olduğundan, Makedonya’nın bağımsızlığı sırasında, 1989’da hazırlanan yeni anayasada Türkler’in aleyhine olan düzenlemelere karşı çıkıp, değişen bir şey olmadığını anlayınca Türkiye’ye göç eden Suat Engüllü-Avni Engüllü’nün kardeşi, serbest tarzda soyuta kaçan şiir anlayışına sahiptir:

TÜRKÜLEMELER-6

*bayram sabahları hep başkalaşırdı evimiz/çepeçevre bir ışıltı bir inanç
sonra büyüdüün kabardı göğüslerin/gözlerimin bacaklarından aldığı erinç
yok mu/şimdi bütün üzüntüleri saçma imbatların getirdiği de düpedüz sevinç
yüreğin bir temiz bir toprak kadar geniş silksene geceleri
gözbebeklerinden
düşünmemeli artık hidrojen bombalarını korkmamalı sabahları
yürek sancularından
hani hidrellezde kavak dallarıyla ardından koşuşlarım/ondördünde bir
kızdın
dudakların kösnül kösnül istek dolu biryerlerin/bayramda öpecektim sen
yoktun
ve bugün yanımdasın kanın kaynıyor ben yorgunum bitkin/git de çık içinden
işin
yüreğin bir temiz bir toprak kadar geniş silksene geceleri
gözbebeklerinden
düşünmemeli artık hidrojen bombalarını korkmamalı sabahları
yürek sancularından [3, 270].*

Türkler’in derneklerindeki faaliyetlere katılan, tiyatro oyunculuğu ve yazarlığı da yapan İrfan Bellür’ün kısa bir şiirini verelim:

DÜŞLER

*Düşlerimi hiç kimseye vermem
Ama düşlerinizi de istemem
Ayrı ayrı cephelerde hepimiz
Aynı mutluluğu düşleyebiliriz [3, 277].*

Birlik gazetesinin Gostivar muhabirliğini yapan, Güven Kültür Güzel Sanatlar Derneği faaliyetlerine katılan, bölgedeki birçok gazete ve dergide adına rastlanan Sabit Yusuf, gelenekten gelen şiir anlayışını serbest tarzda devam ettirmiştir:

BAHAR YİNE GELECEK

*Bahar yine gelecek sevgilim
yine filizlenecek dikenli güllerde
gönül tomurcukları
yıldızlar parıl parıl gülecek yüzümüze
gür sesimizi yarınlarda duyuracak
günümüzün çocukları
bahar yine gelecek güzelim
yürelerimizdeki coşkuyla seyre dalacağız
kıra giden atları
aydın sabahlar doğuracak güneşini gençliğimizin
sevgi dolu günleri gökyüzünde muştulayacak
cırpınan kuş kanatları
bahar yine gelecek bir tanem
yeşillikler örtecek çıplaklığını doğanın
güzellikler çirkinliklerden üstün gelecek
güneş yığdıracak ışınlarını gölgeliklere
bu tekdüzelik de sona erecek
bahar yine gelecek [3, 282].*

SEKSENLİ YILLAR KUŞAĞI'nda, Yetmişli Yıllar Kuşağı'ndaki gibi bir canlılık görülüyor. Kuşaktan öne çıkan Semra Samet, Biba İsmail, Maber Hüseyin, Nizam Reşit, Sevim Zeynullah fazla yankı bırakmamışlardır. Yugoslavya'nın dağılma sürecine girmesi, durgunluğa sebep sayılabilir. Türkiye, gerekli ilgi ve desteği göstermeyince, bir bocalama dönemi yaşanmaya başladı.

Modern kadın duyarlılığını, genç kız cinselliğini dışa veren bir üslupla da işleyen ve ferdî konulu şiirler yazan Biba İsmail, hikâye-senaryo tarzı şiirleriyle dikkati çekmektedir. Bir şiiri:

DÖNÜŞÜ YOKTUR ESEN YELİN

*Güneş ol
kış üşütmesin yüreğimi,
Gül ol
deste deste aç gönlümde,
Kaynak ol
kana kana içtiğim.
Gökyüzü ol
mavisi eksilmesin düşlerimin.*

*Gülüŝ ol
ŝenelsin duygularım.
Sözcük ol
çiçeğe dursun dizeleri ŝiirim.
Bahar ol
dolsun içime binbir esritici koku.
Salt rüzgâr olma sakın,
dönüşü yoktur nedense
esen yelin [7, 69].*

Yugoslavya'nın dağılmasını içine sindiremeyip Avustralya'ya gidip yerleşen ve modern kadının yaşayışını, cinsellik temalarını da işleyerek eserlerinde yansıtan Semra Samet, oturmuş Türkçe'ye sahiptir. Şiir mısralarını değişik dizelerle yenilik yaratmaya çalışmış ve ferdi konularda şiirler yazmıştır:

AĞLAYIŞ

*Kendinizden geçercesine
beni severken de,
ağlıyordum ben...
Benden hiç hoşlanmadığınız
zaman da,
ağlıyordum ben...
Diz çöküp önümde
bana yalvardığınızda da,
ağlıyordum ben...
Bırakıp dertlerimle başbaşa
beni terk ettiğinizde de,
ağlıyordum ben...
Bu gece de ağladım yine,
eski şiirlerimi okudukça.
Böyle olmasını istemezdim,
affedin beni
sizi sevmekten başka
elimden ne gelir ki?
Sizi severken de
kin beslerken de,
yalvarırken,
terk ederken,
yine bana
dönerken de... [8, 23-24].*

B. 3. ÜÇÜNCÜLER: 1994'te çıkan Üçüncüler dergisi etrafında, kendilerini eskilerden farklı görerek kanıtlamak isteyenlerin oluşturduğu gruptur. (Karakuş, 2014) Bazıları Türkiye'deki bazı İkinci Yeniler yolunda ve hatta onları aşan soyut, gerçeküstücü ve hatta absürd tarzda şiirler yazdılar. Kendilerini kanıtlamaya çalışmaları, edebiyata canlılık getirmeleri iyi oldu. Yalnız grubun hepsinde yeni bir şiir tarzı olduğu iddia edilemez. Grupta Oktay Ahmed, Rifat Emin, Leyla Hüseyin, Neyat Selman, Arzu Abdullah, Güler Nebi, Bilge Emin, Nurten Halim, Enis Emin, Aysan Ziya, Meral Dalip, Selda Ahmed, Alnur Durak, Güldane Zülfikar, Gülten Hüseyin, Leyla Selman, Suade Atik, Tülay İbrahim, Akan Abdullah, Orhan Salih, Zeynep Hüseyin, Erhan Hüseyin, Nebahat Hayrettin, Ayten Kamber, Zehriyan Salih, Akgül Nuredin, Cemal Edip, H. Sait, Kerim Yusuf, Cenap Samet, Nenat Velkovski, İlker Yusuf, Gülfidan Pandur, Aylin Emin gibi isimler vardır. Sosyalizm devri kapanmıştır. Serbest düzende edebiyatı destekleyen resmî kurumlar, gazete ve dergiler devreden çıkmıştır. Gruptaki şairler, kendi çabalarıyla ayakta kalmaya çalışmışlardır.

Grubun oluşması ve derginin çıkmasında etkili olan Oktay Ahmed'in Üçüncüler adı üzerine kelime oyunu şeklinde olan şiirini verelim:

ÜÇÜNCÜ KAFA YAPA YAPA

kulağında üç
dudağında üçüncü
defterinde üçüncüleşme
üçüncü üçüncüler
üç üçlük bir üçüncü
her üçüncü istemez mi
üçte için üçlüsü
üçleneceğini bildirirken
üç saldırı geldi tekçilerden
üçümüz toplanarak
üçüncü defa üç karar aldık
ve üçüncüler yine
dağlara serbestçe çıkarak
üçüncüleştirdikleri şiirleri
üçüncülere okudular
üçlendiler
üçüncüleştiler
üç kezle üç defa üçüncü [9, 69].

Soyutçu ve gerçeküstücü şiirlerinde arayış içinde olduğu anlaşılan Rifat Emin'in bir şiiri:

KAYGUSUZCA¹

*ağlamışsın muhakkak bir yarım adasıyla asya'nın
diğerine de güneş güneş nefes nefes ama çoktan
müzik mi sarı bir yılan mı anlatacak tarihini
rüyanda yirminci asrı görseydin neyledin
kuzey kutbunun bir gün eriyecek buzlarıdır
beklentiye dönüşmüş bakışların renksiz
hayvanat bahçesinin hangi kafesinde ruhun
şiir ciddi bir iş midir sorumu neyledin [10, 16].*

Türkiye'de 1940'lardaki serbest şiir anlayışını devam ettirmiş sayabileceğimiz Neyat Selman'ın "Karanlık Diyardan" şiiri, Üçüncüler dergisinde çıkan ilk şiirdir:

KARANLIK DİYARDAN

*Karanlık bir diyar
İnsanlar dilsiz
Dilleri kesik
Duymayan insanlar
Kulakları patlatılmış
İnsanlar kör
Örtmüşler gözlerini
Ama konuşan gören duyan
Birileri birbirlerini buldu
Seslenerek görerek duyarak
Değil! Nasıl mı?
Kokarak çürük havayı koklayarak
Buluşular
Çok güzel kokuları var bunların
Düşünceye
İten temizlikten doğan
Özel bir koku
Kaybettiğimiz özel bir koku [9, 75-76].*

Nurten Halim'in kırık bir gönlü yansıtan şiiri:

---

¹ Rifat Emin, kitapta başlığın yanlışlıkla Kuygusuzca çıktığını özel görüşmemizde belirtti.

AĞLAMA GÖNÜL

*Ağlama gönül
Sonu geldi diye bu aşkın
Hüzünlere sarılma gönül
Budur neticesi kavgaların.
Ağlama gönül
Sevgi bedenden ayrıldı diye
Gül gönül
Sen O'nu sevdin delicesine.*

*Ağlama gönül
Sen de benim gibi için için
Üzülme gönül
Başkasını o sevdiği için.
Ağlama gönül
Sakin gözyaşı dökme
Alev alev yanma gönül
Yüreğimi parçalara bölme.*

*Ağlama gönül
Mahvetme gönlünü
Nasihat veriyorum gönül
Bulursun başka birini [9, 80-82].*

Arzu Abdullah'ın serbest tarzdaki başlıksız bir şiiri:

*Ölümden korkuyorum
Kendi ölümümden
Sevdiklerimin ölümünden
Ölümsüzlük mü
O, daha da korkunç
Kuş olmak istiyorum
bazen
Ya da
Ceylan, geyik
Karıncı
Hayattan habersiz
Ölümden habersiz
Dünyadan habersiz
Ama yine hevesli
Yaşamaya hevesli! [9, 86].*

İlker Yusuf'un çocukluk hatırası sıcaklığını veren bir şiiri:

KİRAZ AĞACI

*Bugün, aklımda hep o
kiraz ağacı
çocukluğuma ağladım,
gönlüme doldu acı
gençliğime acıdım.
Şimdi, çocukluk yıllarımın
hatırası
benim başımın tacı
gençlik yıllarımın hatırası
artık, gönlümü avutmanın ilâcı [9, 91].*

Orhan Salih'in uzun bir şiirinden bir bölüm:

DUR

*Durduğun yerde durma ilerle
Dur kendini bir dene düşün
Bugüne dek ne yaptın
güzel işler yapabildin mi
Diline sahip oldun mu
kötü iz bırakmadın mı
Dur da kendine sor
ben kimim [9, 92].*

Güzel ve sağlam Türkçesiyle dikkat çeken Tülay İbrahim'in serbest tarzdaki bir şiiri:

HÜZÜNDEN HABER VER YÜREĞİM

*Nefesler kesilmiş
Kalpler sevgiyle çarpıyor,
Yüzler solmuş, unutmuş gülmeyi dudaklar,
Dökülmüyor gözyaşı, dökülecek yaş kalmadı çünkü,
Kulaklar şarkı değil top sesleri duyuyor.
Gözler aydınlığı değil, karanlığı görüyor.
Zaman hüznü acı veriyor
Hüzünden haber ver yüreğim
Kalplerde sevgisizlik zehiri
Herkesi akıp gidiyor*

*Ne bu nefret ne bu kin
Değerini bilmedik birbirimizin
Döker gözyaşı, ölünce biri.
Sağ iken bilmez kıymetini.
Yine gönlüme bir diken battı
Güller görülmez
Zaten insanoğlu toprağında koparttı
Güzel şeylerden haber yok, bari hüzünden haber ver
yüreğim...[9, 84-85].*

Makedonya Türkleri'nin yakın yıllardaki edebiyatında, tekrar bir durgunluk yaşanmaya başladı. Büyük kıpırdanış olmamasına rağmen Seyhan Yakupi, Naciye Hasan, Leyla Şerif Emin, Rabie Ruşid, Mehmed Arif, Yaser Halim, Gülden Ruşit, Bennu Musli, Emel Hamza Şerif, Zeynep Arifive daha yenilerden Burcu Ali, Derya Ruşanşiiir alanında gelecek vaat ediyorlar. Bennu Musli, kültür birikimini, kuvvetli soyuta kaçan şiir zevkiyle birleştirmiştir.

Yazdıkları uzun zaman dergi sayfalarında kalan Seyhan Yakupi, akıp giden hayat içinden hatırladıklarını, yaşanan acılar sonrası unutamadıklarını şiirleştirmiştir. Yeni çıkan ve seçme şiirlerinden oluşan Giden Üç Adam eserine koyduğu Önsöz'de, "Çocukluğumu özlüyorum. Bugün yaşadığım her şeyin içinde çocukluğumdan kalma bir şeyler olduğunu hep hissediyorum. Belki de mutluluğumu kalabalık bir ailenin içinde büyümekten almışımdır. Ailesi kalabalık olanlar elbette beni anlayacaktır. Hayat birilerini verirken, birilerini alır. Ne olursa olsun içinizdeki kaybetme korkusunu yok etmeye çalışın. Çünkü hep inceldiği yerden kopar.

Bu nacizane eserde yaşadıklarım yer alıyor. Hayali kahramanların olmadığı ve gidişleriyle derin izler bırakan bu kişiler hayatımın tümünden değişmesine neden olanlardır " diyen Yakupi, biri hariç başlıksız yazdığı ve güzel Türkçesi olan sağlam ifadeli şiirlerinde ferdî duyarlılığı yansıtmaktadır. Onun kitaba da adını veren şiiriyle, başlıksız üç şiirini verelim:

GİDEN ÜÇ ADAM

*On beş yaşında olmak vardı şimdi
şu saatlerde bahçenin minderlerini düzeltmek
sonra çay demlemek ve sabaha kadar
bir yandan baklava pişirip
diğer yandan Ferdi Tayfur'un filmlerini izlemek*

sesler gelmeliydi mahalleden
kızları kadınları tepsilerle dolaşmalıydı sokakta bu saatlerde
dedem uyanmalıydı birden
“sabah kalkmayın da göreyim” demeliydi gür sesiyle
mutfakta gizli içtiğim sigaranın tadını almalıydım bu gece
sabahın tatlı telaşı sarmalı, sokaklar süpürülmeliydi bu gece
artık ne sen varsın dedem
ne sen giden adam
ne de yakışıklı babam
bayramınız kutlu olsun giden üç adam [11, 78].

şimdi sende olmak vardı İstanbul
martılara simit vermek
gemide çay içerken biraz üşümek
ve türkü tutturmak kendi kendime
Üsküp’ü özlemek, sana kavuşmak!
böyledir işte sana aşık olmak
hangi aşk tam yaşanabilmiş ki
bizimkisi tam olsun [11, 18].

ben sana inansaydım, senin için savaşırdım
savaşırdım mutlaka kazanırdım
artık vazgeçtiklerim kadar özgürsün
ben ikimizin yerine çok şey yaptım
ağladım, güldüm, eğlendim, saçmaladım
ama en çok bekledim... [11, 23].

çocukları uyumadan eve giremeyen
boynu bükük babalar görürüz
eli boş eve girmektense, sokakta bekler geceyi
babalar erken ölür bizim oralarda
kimse sevdiğine kavuşmaz
ve seven sevdiğinden başkasına varmaz
yaşı geçmiş kızlar görürsün bizim mahallede,
tutulmamış sözlere inat kendi hayatlarını harcayan
ve 3 günlük aşkı mezara taşıyan
karanlık erken çöker bizim mahalleye
ve adresi şaşırmıştır mutluluk
uğramaz bir türlü
çiçeklerin açtığı mevsimlerde biz enkazları süpürürüz
ve kelebeklerin özgürlüğünden çok ömrünü kıskanırız [11, 160].

F. Gezgin. Makedonya Türkleri Yeni Türk Edebiyatı'nda Şiir

Millî-hamasî olanlardan daha çok ferdî şiirleri olan Naciye Hasan'ın bu husustaki bir şiiri:

DÖNEMEÇ

*Gördüklerimin acılarıdır süzülen
Hayat pencereme
Hırsın gözü kara son süratte
Zamanın dönemeçlerinde
Yeni yetmelerin ağında çırpınıp durur
Dülger balığı
Ebedi bir vuslattır ruhumu okşayan
Küsmüşlüğüm kadere değil
Gün ortasında fenerle aradığım
İnsan'a
Açgözlülüktür merhametin yüzünü gölgeleyen
Yanpiri giden günah keçileri
Ay ışığı altında habire yıkanıp duruyor
Kaf Dağı'nda acun çığlık içinde
Uçurtması yıldız kuyruğundan kopup
Gitmiş
Yunus'un sevgisi semada takılıp kalır
İblisler doğruyu güzeli
Yok etme peşinde
İpek böceği kozasında çırpınıp durur
Ürkek gönüller sevgiye muhtaç
Leyla ve Mecnun korku tünellerinde
Sevdahılar süeda olmuş süeda
Zamane aşkları ise müzayedede... (Elden).*

Leyla Şerif Emin, gelenekten gelen şiir zevkimizi, içinde yaşadığı coğrafya ve güzel, sağlam Türkçesiyle birleştirmiştir. Onun hatıra sıcaklığı taşıyan bir şiiri:

MENZİLE ASILI RUHUM

*Kokulu çaylar bilirim
Demleri şiir, suyu katran karası
Biz istedik de vermediler mi
Masalı Üsküp kokan o şehri?..
Bulutlar oturuyorken dağ başlarında
Duman kokusu bilirim sobalı odalarda*

*Kış günleri çorap ören ninelerden
Türküler bilirim yanık yanık kopan bağrılarda
Sarmaşıklar örgülerime karışmış
Şiirlerim dizelere yürüyen bir orman
Efsunlu bir kanat çırparken kuşlar
Uçuveriyor umutlarım namlunun ucuna
Menzilde hayallerim asılmış
Çamaşır ipleri koştur ha kopacak
Yapışır o kanada memleket kokusu
Umuda uçuverir iki selam...
Sabahı olmayan geceler bilirim
Beklerken gurbet kokulu bavulları
Bir kilit sesinden ayağa fırlayan
Yürekler bilirim açan baharları
Ne bilsin rüzgar neyi beklediğimi
Ne bilsin mağrur bakışlar imalarımı
Olamaz mı bu halime derman
Fuzulî'nin koca divanı... (Elden).*

Günden güne daha sağlam ve güzel ama sadece ferdi konulu şiirler yazan Rabie Ruşid, ilk şiir kitabı Hüma Kuşu'naki şiirlerinde de başarılı sayılabilir. Kitaba ismini veren "Hüma Kuşu" şiiri:

HÜMA KUŞU

*Bir kuştum çoğu zaman, ansızca yaralanan
Düştüm dipsiz kuyulara kanadım kırılınca
Kâh Edirne'de soluklandım
Kâh İstanbul'da anımsadım
Kâh Karadeniz'de avundum
Kimi zaman gökyüzündeydi
Kimi zaman bir ağaç gölgesinde
ah içime sinmişti sessizliğim
Ve ben bir hüma kuşuydum senin bilemediğin
Kanadım kırıldı çoğu zaman sen hissetmedin
Izdırap birikti küçük gönüllerde
Uçuş bir nebze azaldı yükseklerde
Uçamadım, pencereye konup kaldım
Sessizliği çok duydum, yeis
Sensizliği çok gördüm ne iş*

F. Gezgin. Makedonya Türkleri Yeni Türk Edebiyatı'nda Şiir

*Bir dere kenarında gördüm suyu
Çocuğun gözyaşında hissettim tuzunu
Sen bihaber!
Oysa her çırpınışım sana bir haberdi
Ve ben bir hüma kuşuydum senin göremediğin...
Asla sevemediğin...[12, 11].*

Rabie Ruşid, 2017'de yeni çıkan kitabındaki şiirlerinde ise, maalesef ilk kitabındaki şiirlerin başarısının gerisindedir. Kitaba ismini veren şiir, diğerlerine göre başarılı sayılabilir:

ALAIMİSEMA

*Uçurum kenarından alıp götürse rüzgâr ıraklara
Yurduna sümbül kokulu sevdiklerimizin...
Alaimisema kaybolmayıp kalsa gökyüzünde
Konuşsak iki kelam en güzelinden lügatın
Doğan güneş yerini bırakmasa karanlıklara
Açelyalar olsa her evde küskünlükleri unutturan...
Bir daha koparılmasa mutluluğa dair ne varsa sayfalardan
Silinmeyip satırlardan...
Bir haber gelse gaipten kahverengi gözlere hapsetmeyen
Unutturan kahverengiye dair ne varsa...
Gözlerini yummasa dönüp baktığınız insan
“Görmemişim” deyip geçiştirmese keşke
Surları yıkan unutmaya mahkûmsa, kumdan kaleleri
savrulmuştur birşimal rüzgârında
Bak yağmur diniyor şimdi
Yine alaimisema göz kırpmıyor güzelliğinde kaybolan gözlere
Fısıltılı bir ümit anlaşılıyor
Gökyüzünde yalnız sana görünmeyen bir alaimisemayım
şimdilerde [13, 69].*

Genç yeteneklerden Mehmet Arif, başka iki genç şairin de şiirlerinin yer aldığı Genç Filizler'deki dokuz şiiriyle, gelecek vaat eden bir şair olduğunu kanıtlamıştır. Güzel bir şiiri:

DUYDUM Kİ CENAZEME GELECEKMIŞSİN

*Duydum ki cenazeme gelecekmişsin
önceki ölümlerime gelmedin, şimdi gelsen kaç yazar*

*kaç kez kefensiz gömdün beni yalnızlığa
kan donduran kışlarda yangın yerine çevirdin yüreğimi
ateşler içerisinde soğuk terler dökerken uzatacaktın elini
bırak kalsın dilinde kirlenmiş sözcükler, harcama benim için...*

*Duydum ki cenazeme gelecekmişsin
oysa katillerin ömrü kurbanlarından kısadır bilmez misin
vurduğun her darbe önce senin elini kirletir
sürme elini!
kirletme kefenimi! son ölümüm vuslatım olsun
tertemiz gireyim toprağa,
bir çiçeğin köküne can olayım...*

*Duydum ki cenazeme gelecekmişsin
haya'nı ayaklar altına alıp
günah çıkaracakmışsın kabrimin yamacında
etme!
40'im dolmadan gelme!
sonra zaten unutursun...
sakın ha sakın! kabrimin toprağını elleme...[14, 60].*

Mehmed Arif, 2017'de basılan ilk şiir kitabı Divanını Yakan Şair'e koyduğu Önsöz'de şiir anlayışını "Direniş ve teslimiyetle insanın diriliş mümkünüdür. Şiir de bu dirilişin en narin ve keskin ifade ediş biçimidir. Dünya üzerinde yaşanan zulümlere karşı duyduğum derin isyan isteği şiir yazma arzumu perçinlemiştir. Şiir yazmam biraz da kayıtsız kalamayışımın sonucudur " şeklinde ifade ediyor. Mehmed Arif, sağlam ve güzel ifadeli şiirleriyle, ileride kendinden daha çok bahsettirecektir kanaatindeyiz. Onun kitapta yer alan iki güzel şiirini verelim:

DÜŞÜŞ

*Düşeceksem Yusuf gibi düşmeliyim kuyuya
Dünya denen dipsiz kuyuya
Hesabı, kitabı, planları, hayalleri bir kenara bırakmalıyım
Üzerimde rengi solmuş gömleğim
Bir de yamalı pantolonum olmalı
Yönünü kaybeden bu azgın çağda
Düşmek değeri paha biçilmez bir nimettir
İnsanlığımıza varmanın ilk adımıdır düşmek
Kendimize uyanmamızın ilk evresi
Düştim kuyuya, döndüm sırtımı*

*Hadi dünya! Vur pençeni de
Yırt arkadan gömleğimi [15, 37].*

DİVANINI YAKAN ŞAİR

*Bir oda, boş bir oda... loş bir mum ışığı
mum eriyor akıp giden ömrüm gibi
duvarlardan hâlâ eskimiş yılların kokusu geliyor
kahretsin!
azabım çetin olacak...
artık süslü laflar pazarlamayacağım
ömrümün çetelesini kimse okuyamayacak
suskunluğun azametini
sözlerin cazibesiyile değişiyorum
yanan her sayfa ömrümden bir yılı silecek
neden divanını yakar ki şair?*

*Bir oda, boş bir oda... loş bir mum ışığı
kimse bilmeyecek şairin neşesini, hüznünü
derdini, gözyaşını, davasını...
bir alev alıp götürecektir hepsini gayba
sonsuzluğa...
dünya sürgününden delil olarak
bir tek külüm kalacak*

*eline divanını alır şair
eline ömrünü alır şair
azizdir, derviştir, sabırdır
uzatır mumun alevine doğru
tutuşturur yazı, baharı, kışı
neşeyi, hüznü, gözyaşını
yanar divanı
yanar ömrü
yanar aşkı... [15, 63]*

Lise çağında yazdığı şiirleriyle,Doğulu milletlerin ve genç neslin duygularına tercüman olan Gülden Ruşit, belli sayıdaki şiirlerinin tümünde başarılıdır. Evlenip Makedonya dışında yaşayan şairenin şiir yazmasını teşvik etmek gerekir. Hatta Üsküp'teki dergilere ve Yeni Balkan gazetesine şiir göndermesi sağlanmalıdır. Ondaki iki şiir:

CANIM ACIYOR KANKA

Günler geçiyor, yaşılanıyoruz
Yavaşça el ayaktan düşer oluyoruz
O şimdi ne yapıyor nerelerde
Neleri değiştirdi geçen senelerde
Evlendi mi midir be kanka
İhanet etmiş midir bu aşka
Bakmış mıdır başkasına bana baktığı gibi
Sarılmış mıdır, bana sarıldığı gibi
Kokusunu içine çekmiş midir
Sevmiş midir yeniden
Geçmiş midir kendinden
Cevap ver be kanka
İhanet etmiş midir bu aşka
Birlikte kurduğumuz hayalleri
Kiminle yaşattı o geleceği
Bir kızımız olsun istemiştik
Güzelliğini aşkımızdan alsın istemiştik
Ben hala unutamadım onu
Ne olacak bu aşkın sonu
Ölüyorum be kanka
Hayat onsuz bambaşka
Bana onu getir görsün halimi
Anlasın onu ne çok sevdiğimi
Ben hep verendim bu aşka
Canım acıyor be kanka [14, 40].

GELİR MİSİN?

Çok hastayım desem sana
Yolun sonunda olduğumu söylesem
Senden son kez bir şey istesem
Halime acıyıp yanıma gelir misin?
Bana öylesine de olsa sarılır mısın?
İlk kez gözümün içine bakar mısın?
Yalandan da olsa sevdiğini söyler misin
Sana gel desem gelir misin?
Artık ölüm yatağında olsam
Herkesten öleceğimi duyarsan

*Ben son saniyelerimi yaşıyorsam
Beni son bir kez görmeye gelir misin?* [14, 52].

Entelektüel tabakanın hoşuna gidecek şiirleri olan Bennu Musli, Türkiye'deki bazı İkinci Yeni şairler gibi soyut, gerçeküstücü yeni tarzı yansıtmaktadır. Yer yer anlamakta, hissetmekte zorlandığımız bu şiirler, sanat ve imaj bakımından yoğundur. Kelime ve ifadeleri, kuyumcu gibi titizce işleyen, onlarla oynayan; Özdemir Asaf tarzını daha da genişleten Musli, gelenekten gelen Türk şiir anlayışının dışına, üstüne çıkmış gibidir. İki şiiri, kelime ve ifadeye hâkimiyetini çok güzel gösteriyor:

KELİME OYUNU

*Karanlığın gölgesinde mahkûm kendim
Kendim, karanlığın gölgesinde yaşamaya mahkûm
Ahkâm kesmeye tabi tutulmuş odundan bir oyuncak
Bir oyuncak odundan ahkâm kesmeye tabi tutulmuş
Sevincim dalda sallanan son yaprak sapı
Dalda son yaprak sapı sevincim sallanan
Sonra üzgünlük son ekmek kırıntılarının camdan savrulması
Camdan savrulması son ekmek kırıntılarının sonra üzgünlük
Boş sanatın ressamıyım, renksizin en siyahı
Boş sanatın siyahı, renksizin en ressamıyım* [16, 52].

SEN ÇELİŞKİSİ VE BEN NEFRETİ

*Nefret ediyorum ben benden
Bendeki sen, kendinden ve ben senden
Kızıyorum bendeki bana
Sen kendine ben, beni yapan senden
Sen, benden haz alıyorsun
Ben, sendeki benden
Ben de mi, sen oluyorum
Sen de mi ben* [16, 58].

Dinî-millî muhtevalı şiirlerinde didaktik söyleyişi aşabilir, sağlam mısra yazmaya yönelebilir ve gelenek şiirden de iyi faydalanabilirse, Yaser Halim de güzel şiirler yazabilir:

YEŞEREN SEVDAYA KÜSMÜŞ

*Gelip geçtim ben gönül bağından
Deli divane bir rüzgâr idim*

*Dört koldan esip esip coşar idim
Yöreme kucak açmış Şar dağından.
Vardar kıyısı bile bir başkaydı
Akıllar bile o gün başta değil yaştaydı
Sevdalılar siyahlar giymiş hepsi yastaydı
Polog ovası yaza hasret, dondurucu kıştaydı.
Davullu zurnalı sevda türküleri söylenmiyor
Defli alaylar dünkü gün inadına çekilmiyor
Damaklar kurumuş tüm diller susmuştu
Devirlerden yadigar yörem o gün sevdaya küsmüştü [14, 30].*

2017’de yine ortak çıkarılan Genç Filizler 2’deki şiirlerinde daha başarılı bulduğumuz Yaser Halim’in bir şiiri:

HAYALİN

*Hayalin terk etmemiş beni!
Belirir masumca karşımda.
Uzattım, tutuverir belki ellerimi.
Boğulup gitti o da gözyaşımda.
Soluvermiş hediye ettiğim al güllerin.
Hatırasıydı oysa onlar, o güzel günlerin.
Tadı tuzu yok artık!
Şarkı, Türkü, Şiirlerin.
İçime, soğukluğu sızmış tüm hüznlerin.
Senden geriye çok şey kalmadı oysa.
Rüzgar, mavi deniz ve martı sesleri.
Hani hayalin, hayalin karşımda dursa.
Boğulup gitmese akan gözyaşımda [17, 35].*

Şimdilik şekil ve üslupta arayışını sürdüren Burcu Ali’nin-Hececi ve serbest şiir yazan şairlerin şiirlerini çok okuyup özümserse, iyi şiirler yazabileceğine inanıyorum. Onun bir şiiri:

AŞKIN RENGİ “SEN”

*Soğuk kış mevsiminin ardından
Bahar mevsimi kuşattın kalbimi
Beyhude yere kırdım kalbini
Affet beni ey sevgili!*

*Bütün cihan alıkoysa benden seni
Hiç kimse alamaz senden beni
Şiddetli rüzgârlar esse dahi
Benim aşkım sonsuza dek baki...(Elden).*

SONUÇ

Sosyalist Yugoslavya'da göç ettirmelerle azınlık durumuna düşürülen Türkler, tanınan kısıtlı Türkçe eğitim hakkıyla her şeyi yeniden kurmak zorundaydı. İlk nesil aydınlar, hem öğretmen hem gazeteci ve hem de edip olmak zorundaydı. Bu sebeple çocuk edebiyatı ve özellikle çocuk şiiri öne çıkmıştır. Türkiye'de ise, ellili, altmışlı yıllarda çocuk edebiyatının önem kazandığını söylemek zordur. Makedonya'da Yeni Türk Şiiri, kendini kanıtlamak zorundaydı ama ara ara Türkiye'ye göçün yaşanması, uzun süre devam edecek edebî grupların ve kalitenin oluşmasına mani olmuştur. Bilhassa “Üçüncüler” hareketinden sonra, canlı bir edebiyat ortamı oluşamamış, daha çok ferdî çabalar öne çıkmıştır. Bunda, Makedonya'nın bağımsız devlet olmasından sonra özelleştirmenin öneminin Türklerce iyi anlaşılmasının da rolü vardır. Ellerindeki gazete ve dergilere sahip çıkamayan ve bunların kapanmalarını engelleyemeyen Türkler, bir şaşkınlık yaşamıştır. Bu yeni dönemde şiir, Türkçe eğitimin yapıldığı okullarda kalitenin yükseltilmesi ve öğrencilerin yazmaya teşvik edilmesi; çıkarılan ve halihazırda devam eden Yeni Balkan gazetesi, Köprü dergisi ile Kardelen ve Bahçe çocuk dergilerinin desteklenmesi, Türkiye ile edebî ilişkilerin daha da yoğunluk kazanmasıyla gelişme yaşayabilir.

KAYNAKÇA

1. Hayber, Abdülkadir. *Makedonya ve Kosova Türklerinin Edebiyatı*, Ankara, 2011.
2. Ramo, Şükrü. *Şiirler*, Üsküp, 1988.
3. *Türkiye Dışındaki Türk Edebiyatları Antolojisi*, 7. c. , Makedonya Yugoslavya (Kosova) Türk Edebiyatı, Ankara, 1997.
4. Ali, Fahri. *Çile Gözü*, Üsküp, 1997.
5. Edip, Yusuf. *Çember İçinde*, Üsküp, 2006.
6. Tahir, Alaettin. *Dostumun Mavi Hırkası*, Üsküp, 2014.
7. İsmail, Biba. *Yalnızlığa Bakan Pencere*, Üsküp t.y.
8. Samet, Semra. *Arayış*, Üsküp, 2014.
9. Karakuş, Ertuğrul. *Makedonya Türk Edebiyatı 'nda Üçüncüler*, Üsküp, 2014.
10. Emin, Rıfat. *Entipüften*, Üsküp ,1996.
11. Yakupi, Seyhan. *Giden Üç Adam*, Üsküp, 2016.
12. Ruşid, Rabie. *Hüma Kuşu*, Üsküp, 2015.
13. _____ . *Alaimisema*, Üsküp, 2017.
14. *Genç Filizler* (Halim, Yaser-Ruşit, Gülden, Arif, Mehmed). Üsküp, 2013.

15. Arif, Mehmed. *Divanını Yakan Şair*, Üsküp, 2017.
16. Musli, Bennu. *Ukde*, Üsküp, 2012.
17. *Genç Filizler-2* (Halim, Yaser-Arifi, Zeynep-Ruşan, Derya); Üsküp, 2017.

18. Baymak, Osman. *Yugoslavya Çağdaş Türk Şiiri Antolojisi*, İstanbul, 1996.
19. Hafız, Nimetullah. *Yugoslavya'da Çağdaş Türk Edebiyatı Antolojisi*, 3 c. Ankara, 1989.
20. İsen, Reyhan-İsen, Mustafa. *Yugoslavya'da Türk Çocuk Şiirlerinden Seçmeler*, Ankara, 1983.
21. Kaya, Fahri. *Eski Yugoslavya'da Çağdaş Türk Şiiri*, İstanbul, 1992.
22. Kaya, İ. Güven. *Yugoslavya'da Türk Halkı Edebiyatı*, İstanbul, 1993.
23. *Makedonya Genç Türk Yazarlarının Eserleri*, Üsküp, 1949.
24. *Sesler*, Üsküp, 1952.
25. Yusuf, Süreyya. *Yugoslavya Türk Şiiri*, Priştine, 1976.
26. *Yürü Aydınlığa*, Üsküp, 1952.
27. Zekeriya, Necati. *Şiirler*, Üsküp, 1949.